תורה אור

הא מני ר' יוסי הגלילי היא דאמר תם משלם חצי כופר *ת"ש המית שורי את פלוני או שורו של פלוני הרי זה משלם על פי עצמו מאי לאו בתם לא במועד אבל בתם מאי אינו משלם על פי עצמו אדתני סיפא עבדו של פלוני אינו משלם ע"פ עצמו ניפלוג וניתני בדידה במה דברים אמורים במועד *אבל תם אינו משלם על פי עצמו? כולה במועד קמיירי ת"ש זה הכלל כל המשלם יותר על מה שהזיק אינו משלם ע"פ עצמו הא פחות ממה שהזיק משלם ע"פ עצמו, לא תימא הא פחות ממה שהזיק אלא אימא הא כמה שהזיק משלם ע"פ עצמו אבל פחות מאי אינו משלם ע"פ עצמו ליתני זה הכלל כל שאינו משלם כמה שהזיק אינו משלם על פי עצמו דמשמע פחות ומשמע יתר תיובתא, והלכתא פלגא ניזקא קנסא, *תיובתא והלכתא? אין, טעמא מאי איתותב משום דלא קתני כמה שהזיק לא פסיקא ליה כיון דאיכא חצי נזק צרורות דהלכתא גמירי לה דממונא הוא משום הכי לא קתני, והשתא דאמרת פלגא ניזקא קנסא האי כלבא דאכל אימרי, ושונרא דאכיל תרנגולי רברבי משונה הוא ולא מגבינן בבבל אבל זוטרי אורחיה הוא ומגבינן ואי תפס לא מפקינן מיניה ואי אמר קבעו לי זימנא לארץ ישראל מקבעינן ליה ואי לא אזיל משמתינן ליה, בין כך ובין כך משמתינן ליה דאמרינן ליה סליק היזקך *מדרבי נתן דתניא ר' נתן אומר מנין שלא יגדל אדם כלב רע בתוך ביתו, ולא יעמיד סולם רעוע בתוך ביתו? שנאמר °ולא תשים דמים בביתך: דברים כב

הדרן עלך אלו נערות

נערה שנתפתתה: בושתה ופגמה וקנסה של אביה, והצער בתפוסה. עמדה בדין עד שלא מת האב הרי הן של אב, מת האב הרי הן של אחין. לא הספיקה לעמוד בדין עד שמת האב הרי הן של עצמה. *עמדה בדין עד שלא בגרה הרי הן של אב מת האב הרי הן של אחין, לא הספיקה לעמוד בדין עד שבגרה הרי הן של עצמה רבי שמעון אומר אם לא הספיקה לגבות עד *שמת האב הרי הן של עצמה,

מעשה

הא מני ר' יוסי הגלילי היא דאמר תם משלם חצי כופר · דדריש לאחי "נקי" לדרשה אחריתי לדמי ולדות אם אינו אשה ויצאו ילדיה הלכך לא הוה ליה לפלוגי בינייהו בכופר וכי תימא הוה ליה לפלוגי דהאי פלגא והאי כוליה, ההיא בכלל רישא היא דקתני "תם משלם חצי נזק ומועד נזק שלם" ותנא בניזקין והוא הדין לכופר: **מאי לאו בתם** · ואי משום דקתני בה "המית שורי את פלוני" דחיובו כופר ותם לאו בר כופר הוא, הא מני רבי יוסי הגלילי היא: **אדתני עבדו של פלוני כו'** · דלא אשכח פטור על פי עצמו אלא בעבד: **ניפלוג בדידה** · בבן חורין ובבהמה נמי הוה מצי לשטויי חילוק ולמיתני דאיכא דלא משלם על פי עצמו: **בד"א** · דמשלם ע"פ עצמו במועד כו': **כולה במועד קמיירי** · במועד אתא לאשמועי' דאף הוא יש בו חילוק דאיכא ביה מידי דלא משלם על פי עצמו ומאי ניהו 'נגיחת עבד' ואי הוה תני כדקאמרת הוה שביק נמי לאורחיה, דרישא איירי במועד וסיפא ניתני תם, ומה לי שבקה תנא לאורחיה גבי ניזק לדלג מבן חורין לעבד מה לי שבקה במזיק ולדלג ממועד לתם: **יתר על מה שהזיק** · כגון נגיחת עבד וכן אונס ומפתה ומוציא שם רע ותשלומי כפל ותשלומי ארבעה וחמשה: **הא פחות ממה שהזיק** · כגון חצי נזק דתם: הכי גרסינן ליתני כל שאינו משלם כמה שהזיק אינו משלם ע"פ עצמו: **והלכתא פלגא ניזקא קנסא** · דהואיל וכל חצי נזק אינו אלא בניזקא דלאו אורחיה' לאו על מריה הוה רמיא למינטריה בהכי אלא קנסא הוא כי היכי דלוסיף ביה נטירותא: **טעמא מאי איתותב** · כלומר תיובתא מאי היא: **משום דלא קתני 'כל שאינו משלם כמה שהזיק אינו משלם על פי עצמו'** · דלישתמע מינה נמי חצי נזק, הא לאו תיובתא היא: **כיון דאיכא חצי נזק** · דמשתלם בנזקי בהמה 'במהלכת והתיזה צרורות מתחת רגליה והזיקה' דתנן בבבא קמא (דף יז·) דמשלמת חצי נזק ובההוא חצי נזק קיימא לן בב"ק דהלכתא גמירי לה מסיני שהוא תולדה של רגל ופטורה ברה"ר כי רגל וניזקי רגל לאו קנסא ניניהו אלא ממונא שהרי מועדת מתחילתה וגבי צרורות הוא דאקיל רחמנא וכיון 'דממונא' הוא, משלם ע"פ עצמו, משום הכי לא פסיקא ליה למיתני "כל שאינו משלם כמה שהזיק" דהא איכא האי: **דאכיל אימרי.** שחנק טלאים חיים ואכלם: **משונה הוא** · אין דרכו בכך וכל 'נזק משונה' בבהמה הוי תולדה 'דקרן תמה' שאף היא משונה שאין דרכה בכך וחצי נזק הוא דמשלם וכיון דקנסא הוא לא מגבינן ליה בדייני בבל שאין שם סמיכה בזקנים ולא מקרו מומחים וגבי קנס כתיב (שמות כב) "ירשיעון אלהים": **אורחיה הוא** · והוו להו נזקי דשן ושן משלמת נזק שלם וממונא הוא וגובין אותו בבבל: **ואי תפס** · ניזק ממונא דמזיק גבי קנסא דחצי נזקו דאין צריך לגעוק לפניו: **לא מפקינן מיניה** · וגבי פלגא נזקיה: **ואי** · לא תפיס ואמר קמן "קבעו לי זמנא בארעא דישראל השיאוהו לילך עמי לדון לפני דייני ארץ ישראל" קבעינן ליה: **בין כך ובין כך** · בין שרוצה ניזק לילך לארץ ישראל בין שאינו רוצה: **משמתינן ליה** · למזיק מיהא להרוג אותו כלב ולסלק היזקיה:

הדרן עלך אלו נערות

נערה שנתפתתה : **והצער בתפוסה** · והצער נמי לאביה באנוסה. בתפוסה לישנא דקרא ותפשה ושכב עמה (דברים כב) : **לא הספיקה לעמוד בדין כו'** · כיון דלא עמדה בדין לאו ממון הוא להורישו לבניו ואמרינן לקמן (דף מג·) אין אדם מוריש לבנו זכות שזכתה לו תורה בבתו וליף לה מקרא: **מת האב** · משעמדה בדין בנערותיה בין בגרה קודם מיתה בין לא בגרה: **הרי הן של אחין** · דכיון דעמדה בדין זכה בהן אב: **ר"ש אומר** · אע"פ שעמדה בדין לא הוי 'ממון דאב להורישו לבניו' עד דמטי לידיה ובגמרא יליף טעמא:

מעשה

הא מני רבי יוסי הגלילי היא דאמר תם משלם חצי כופר · וליכא שיורא דאי משום דמועד משלם כופר שלם ותם אינו משלם אלא חצי כופר הא לאו שיורא הוא דהא תנן תם משלם חצי נזק ומועד נזק שלם וכופר בכלל וא"ת אכתי ליתני דמועד אף כשהוא בסקילה משלם כופר ותם כשהוא בסקילה אינו משלם כופר כלל דהביאהו לב"ד וישלם לך דהוא עצמו אינו משתלם אלא מגופו כדאמרינן בפרק שור שנגח ד' וה' (ב"ק דף מב· ושם) וי"ל דהך נמי לא הוי שיור דהוי בכלל הא דקתני תם מגופו ומועד מן העלייה °ומיהו תימה דלא אשכחן בהדיא בשום מקום שהיה אומר ר' יוסי הגלילי דתם משלם חצי כופר ואי משום דדריש רבי יוסי הגלילי בפרק שור שנגח ד' וה' (ג"ז שם) נקי מדמי ולדות ולא דריש נקי מחצי כופר מכלל דסבר דחייב ודלמא לעולם סבר דפטור וטעמא משום דפטור מחצי כופר לא איצטריך קרא דכשהשור בסקילה לא שייך כופר דהביאהו לב"ד וישלם לך וכשאין השור בסקילה כגון על פי עד אחד או על פי הבעלים פטור מדרבה דאמר התם (דף מג·) שור שהמית בן חורין שלא בכוונה פטור שנאמר השור יסקל וגם בעליו יומת בזמן שהשור בסקילה בעלים משלמין כופר כו' ונראה דה"פ הא מני ר' יוסי הגלילי היא דאמר תם משלם חצי כופר פי' דלא ממעט חצי כופר מנקי ולאו דוקא משלם קאמר אלא היה משלם אם היה לו ממה להשתלם ולשום תנא לא הוה חצי כופר שיור כי אם לרבי אלעזר דדריש נקי מחצי כופר ולית ליה דרבה וכשאין השור בסקילה מועד משלם ותם אינו משלם והא דנקט רבי יוסי הגלילי טפי מרבי עקיבא דדריש נקי מדמי עבד דלדידיה נהי דחצי כופר לא הוי שיור דמי עבד הוי שיור*:

ואי תפס כו' · פר"ת דדוקא אי תפס את המזיק עצמו אבל דבר אחר לא דלענין מזיק עצמו הקילו חכמים שיכול לתופסו דאל"כ יתפוס כל אשר לו ולא נפיק מיניה דאין דנין דיני קנסות ואם נוטל המותר ונשאיר כדי נזק הרי אנו דנין דיני קנסות ודוחק:

הדרן עלך אלו נערות

נערה · לא הספיקה לעמוד בדין עד שמת האב הרי הן של עצמה · תימה היכא קנס אלא בושת ופגם דממונא הוא דאין בעי למיהוי ושמא מקראי דלעיל דנפקי בושת ופגם איתקוש אהדדי כדפי' לעיל*):

*)[ד"ה ד"ה]

לאביה

[illegible]

צז א מיי' פ"ב מהל' נזקי ממון הלכה ג ז סמג עשין סו טוש"ע ח"מ סימן א סעיף א וסי' של סעיף ג:

צז ב מיי' פ"ג שם הל' ז ופ"ה מהל' סנהדרין הל' ט סמג עשין נו טור ש"ע שם סי' א סעיף א וסי' שנא סעיף ו:

צח ג מיי' פ"ה מהל' סנהדרין הלכה יז סמג עשין לו טוש"ע שם סימן א סעיף ה:

צט ד מיי' פ"ס מהל' נזקי ממון הל' ט ופי"א מהל' רוצח הל' ד סמג עשין סו טוש"ע שם סי' תט סעיף ג וסימן הכז סעיף ח:

א ה מיי' פ"ב מהלכות נערה הלכה יד סמג עשין כד טור אה"ע סי' קעז:

ב ו מיי' שם הל' טו:

◆

תוספות רי"ד

שיוסיף שמירה על שמירתו ת"ש כל המשלם יותר ממה שהזיק אינו משלם ע"פ עצמו · פי' כגון נגיחת העבד וכן אונס ומפתה ומוציא שם רע ותשלומי כפל ותשלומי ד' וה' הא פחות משלם פי' כגון חצי נזק דתם. לא תימא פחות ממה שהזיק אלא אימא הא כמה שהזיק משלם ע"פ עצמו א"ה ליתני זה הכלל כל שאינו משלם כל מה שהזיק משלם ע"פ עצמו דמשמע פחות ומשמע יותר תיובתא' ופסק תלמודא והל' הא פלגא נזקא קנסא. פי' דהואיל וכל חצי נזק אינו אלא היזקא דלאו אורחיה לאו על מרא רמיא לנטורי בהכי אלא קנסא הוא כי היכי דלוסיף ביה נטירותא והלכתא אין טעמא מאי איתותב. פי' תיובתיה מאי הוא משום דלא תני הכי פי' לא קתני כל שאינו משלם(כלו)[כמה שהזיק] ש"מ (נמי) חצי נזק [ממונא] הא לאו תיובתא הוא כיון דאיכא חצי נזק צרורות דהל' גמירי לה דממונא הוא ומשלם ע"פ עצמו שהן תולדה דרגל מש"ה לא קתני פי' משום כיון (דאין) [דאיכא] הצי נזק המשתלם [ע"פ עצמו] (כניק) [כגון] בהמה המהלכת ותתיזה צרורות מתחת רגליה והזיקי דתנן בבבא קמא דמשלם חצי נזק והאי חצי נזק קי"ל דהל' גמירי לה דממונא הוא ומשלם ע"פ עצמו שהן תולדה דרגל ופטורים בר"ה כרגל ונזקי רגל לאו קנסא נינהו אלא ממונא שהרי מועדת בתחילתה דגבי צרורות הוא דאקיל רחמנא · וכיון דממונא הוא משלם ע"פ עצמו מ"ה לא פסיקא ליה למיתני כל שאינו משלם דהא איכא האי. והשתא דאמרת פ"נ קנסא האי כלבא דאכיל אימרא ושונרא דאכיל תרנגולא רברבא משונה הוא · פי' אין דרכו בכך וכל נזק משונה בבהמה הוי תולדה דקרן תמה שאין דרכה בכך וחצי נזק הוא שמשלם. וכיון דקנסא הוא לא מגבי' בבבל · פי' בדייני בבל שאין שם סמיכה בזקנים ולא מיקרי אלהים מומחים ולגבי קנס כתיב אשר ירשיעון אלהים . ואי תפיש ניזק ממונו של מזיק גבי קנסא דהצי נזקו ולא מפקי' מיניה . ואי אמר אומיניה בהדי לדינא בא"י מומינן לי' · פי' ואי לאו תפיש ואמר קמן קבעי לי זמנא בא"י קבעי' לי' ואי לא אזיל משמתינן לי': בין כך ובין כך · פי' בין שרצה ניזק לילך בא"י בין לא . משמתינן ליה עד דמסלק הזיקיה סביתיה מר' נתן דתניא אר"נ מנין שלא יגדל אדם כלב רע בתוך ביתו ולא יעמיד סולם רעוע שנאמר ולא תשים דמים בביתך · ופי' וה"ה נמי לקנס דאונס ומפתה אע"ג דלא מגבי' ליה בבבל אי תפיש לא מפקי' מיניה לא"י לא מומינן ליה שאין עתה ישיבות קבועות שם כאשר היה או. וראיתי בתשובות רב צמח גאון ז"ל אלו נערות שיש להן קנס ששאלת מהו להגבות שלא יהא חוטא נשכר כיוצא בזה אמרו חכמים אין מגבין חסדא קנס קטנית בבבל אלמא הלכתא רווחת היא שאין מגבין קנסות אלא בירושלים ובסנהדרין של כ"ג ותו קאמרי' א"ר נזקי שור בשור ונזקי שור באדם גובין אותן בבבל אבל אדם באדם בין אותו בבבל (ולא) [אך] משום שלא יהא חוטא נשכר ושלא יהיו [בני אדם] פרוצים בניזקין שכיון שהם יודעים שאין מגבין קנסות בבבל שולחים יד וזה נהגו חכמים האחרונים לנדותו עד שהוא שירבה עליו רעים ויפייסו בדברים · ומעשה בא' שהפיל שינו של חבירו ובא לפני מר רב צמח גאון ז"ל וא"ל דבר קצוב אני חותך עליך ופייסהו או בממון או בדברים ועכשיו כל דיני קנסות בטלו ומנהג שהנהיג אדונינו מר רב צמח גאון ז"ל אנו נוהגים בו היום בכל קהילות הקודש:

פרק ד נערה שנתפתתה בושתה ופגמה וקנסה לאביה והצער בתפוסה · פי' המורה והצער נמי לאביה כלומר יתירה עליה אנוסה שכן יש לה צער ולישנא דקרא נקם ותפשה ושכב עמה עמדה בדין עד שלא מת האב ה"ה של אב אם מת האב ה"ה של אחין אם לא הספיקה לעמוד כדין עד שמת האב ה"ה של עצמה עמדה בדין עד שלא בגרה ה"ה של אב מת האב ה"ה של אחין אם לא הספיקה לעמוד בדין עד שבגרה ה"ה של עצמה רש"א אם לא הספיקה לגבות עד שמת האב ה"ה של עצמה מע' ומציאתה אע"פ שלא נבחה בת האב ה"ה של אחין · פי' אם עמדה בדין עד שלא מת האב ונתחייב בדין ליתן לאב הקנס ובושת ופגם ה"ה של אב ואע"פ שלא הספיק לגבות ואם מת האב ה"ה של אחין. פי' שכיון שנתחייב בב"ד ליתן לאב כבר זכה בהן האב אע"פ שלא גבה ואם מת עד שלא הספיק לגבות אותן דאחין הוו כלהו ואם לא הספיקה לעמוד בדין עד שמת האב ה"ה של עצמה לא של אחין שאין האב מוריש זכות בתו לבניו ואילו מתה היא אחר שמת האב אם עמדה בדין עמו ונתחייבו לה גם הקנס בב"ד מורישתו לאחים ואם לא עמדה בדין הקנס אינה מורשת אותם לאחים דהכי אמרי' בגמרא כיון דאילו מודה ביה מיפטר אינו ממון להורישו ליורשים אבל הבושת והפגם והצער שאין יכול להפטר מהן בהודאתו היא מורישתו לאחי'. וה"ה בכל חבלה דעלמא אע"פ שלא עמד עליהן בדין מורישן אדם לבניו שאם חבל ראובן בשמעון ולא הספיק לתובעו בדין עד שמת יורשיו תובעים אותו אבל אם גנב ראובן שורו של שמעון וטבח ומכר ולא הספיק לתובעו בדין עד שמת אין יורשיו יכולים לתובעו דכל קנסא דינן דאי

מודי

[ב"ק טו: מג:]

[קשה דלא מני תני הכי דמשמע ע"פ עצמו אינו משלם אבל ע"פ עדים משלם ודלמא לא סבר כר' יוסי הגלילי אלא סבר דאפילו ע"פ עדים אינו משלם מהר"ם לפלוגי בדידה בשורו של פלוני למינקט עבד · תוס']

[עירובין י. ב"ק טו:]

גליון הש"ס

תוס' ד"ה הא מני וכו' ומיהו תימה · עי' תשובת מהרלנ"ח סי' ס"ה:

ב"ק טו: מו.

נ"א ר"ש אומר אם לא הספיקה לגבות עד שמת האב הרי הן של עצמה

נ"א שבגרה

מסקנה (השגמ מזמא)

△ (ויקח) נסיון להוכיח דחצי נזק=ממון

▽ אין הוכחה

מסקנה

סיבה של הלכות לפי מסקנת הגמ'

נושא

תשלומים של פיתוי ואונס - למי משלמים אם מת האב האם בניו יורשים תשלומים אלו, במה זה תלוי - האם יכולים לגבות אם היה העמדה בדין בחיי האב בלבד או גם אם האב ממש גבה הכספים - בו מח' ת"ק ור"ש

מסקנה

עמדה בדין

זאו הספיקה לגבות